

„...afin que vous pouviez encore longtemps
„jouir de paix et de bonheur, en admirant
„les multiples merveilles de la Création”.

Deze bede is, na de bevrijding, voor de rector maar in zeer beperkte mate in vervulling mogen gaan; ziekte en ongemak stonden daaraan in de weg.

Thans echter, zo mogen wij vertrouwen, geniet hij van vrede en geluk ónbepikt en is het hem gegeven te aanschouwen de Ongeschapen Schoonheid, waarvan de wonderen der schepping maar een zwakke afstraling zijn.

Ik wil hiermede eindigen. Moge dit korte woord iets hebben bijgedragen tot het doen voortleven in aller goede herinnering van onze onvergetelijke rector Cremers.

Met een paar korte woorden belicht tot slot de heer Edm. Nijst de betekenis van de Rector als oprichter van de vereniging stadsverfraaiing.

Aan het eind van de vergadering dankt de heer L. Cremers uit Nuth, broer van de overledene, voor het medeleven van het Natuurhistorisch Genootschap dat op zo hartelijke wijze tot uiting is gekomen en hij spreekt de verwachting uit dat het Genootschap het voorbeeld van de Rector steeds voor ogen zal houden.

RECTOR CREMERS ALS OPRICHTER VAN GENOOTSCHAP EN MUSEUM.

W. MINIS-van de GEIJN
(Maastricht)

„Geschiedenis pleegt ten onrechte eerst geschreven te worden vele jaren, nadat de geschiedenis zich afspeelde en de betreffende personen gestorven zijn; tē vaak ziet men immers, dat men van personen en zaken, waarmee men in contact is geweest na ettelijke jaren weinig meer weet.”

Deze stelregel van Rector Cremers zou men kunnen aanhalen, wanneer men ter sprake brengt, hoe de Rector zich de beoefening der biologie-studie heeft weten aan te trekken en eigen te maken tot zulk een hoogte, dat menig academicus het tegen hem moet afleggen.

Zou men over 50 jaar niet geneigd zijn te veronderstellen, dat zijn jeugdijaren op de landelijke hoeve Haagsittard of het biologie-onderwijs op het Jezuïetencollege te Sittard zijn studierichting hebben beïnvloed? Hoogstens kan men zeggen dat de kapelanie van zijn Heerroom Caspar Cremers te Meerssen, bij wie hij zijn

schooljaren doorbracht, hem vertrouwd maaken met een sfeer van studie, terwijl hij een zeer stimulerende invloed onderging van de rijks-archivaris Habets, waaraan hij van moederszijde verwant was en voor welke priester-geleerde hij zijn hele leven een grote verering koesterde.

Na zijn priesterwijding in 1899 wordt de neomist voor Rolduc bestemd. Vol verwachting betreedt hij na de grote vacantie de aloude abdij. Een ware ontgoocheling wacht hem daar; de lesrooster vermeldt achter de naam van Monsieur Cremers: „l'histoire naturelle”. En dan te bedenken, dat het genoten biologisch onderwijs te Sittard, destijds bij de beschrijving van meeldraden en stampers wel de grens van het betaamelijke had bereikt.

Het pleit voor de streng wetenschappelijke aanleg van de nieuw benoemde biologie-leraar, dat hij zich ontstemd tot de Directeur, Mgr Dr R. Corten, wendde om van zijn onkunde in de plant- en dierkunde te getuigen. Het antwoord was kort maar krachtig: „Monsieur Cremers, c'est la position qui fait l'homme.”

Zelden zal dit adagium op een menschenleven meer van toepassing zijn geweest, dan op dat van de Rector, die zich juist in en door zijn positie een naam heeft weten te verwerven in de biologische wereld.

Was het aanvankelijk zaak om de leerlingen één les voor te blijven, allengs groeide met de kennis ook de ware belangstelling. Het enthousiasme, waarmee in die dagen zijn Rolducse collegae Nillesen en Latiers hun liefhebberij in het verzamelen van vogels en vlinders beoefenden, werkte aanstekelijk op de biologie-leraar ex professo. En weldra had ook zijn zitkamer iets van een museum of laboratorium weg. De potten met amphibiën en reptielen op sterk water, wisselden af met kooien vol levende; ja, hij fokte er zelfs muizen en hield levende ratten in observatie. Tot schrik van de kamerburen vlogen er af en toe vleermuizen in vrijheid rond.

En dit alles, ondanks het feit dat zich bij de Rector tot zijn 25ste jaar geen biologische belangstelling had gemanifesteerd. Louter plichtsbetrachting had hem — ofschoon allerm minst van nature een slaafse geest — tot deze enthousiaste beoefening gebracht. Hij wist zich hiervoor de bijzondere waardering van de bisschop van Roermond, Mgr J. H. Drehmanns, te ver-

werven. Dit vertrouwen kwam later nog eens tot uiting, toen de bisschop zijn erkentelijkheid uitsprak over de stichting van het Natuurhistorisch Genootschap. Dit feit had plaats in 1910, toen de Rector na tien gelukkige jaren te Rolduc, reeds één jaar als kapelaan te Breust-Eysden werkzaam was. Hij had een overplaatsing aangevraagd, omdat het Rolducse leven hem te zwaar werd: vermoedelijk was de uitspraak van een Akens medicus, die hem een ernstige hartkwaal en een kort leven voorhield, hier niet vreemd aan.

Maar de biologie had hem al zodanig te pakken, dat ze hem niet meer losliet. Hij ging te Eysden door met het zoeken naar zeldzame planten en dieren, het kweken van bloemen en planten; zijn Cinéraires waren in de wijde omgeving beroemd. Verder schreef hij op uiterst bevattelijke, smakelijke en toch zo gedegen wijze zijn eerste pennevruchten in de „Limburger Koerier”.

In de onderhoudende en zeer persoonlijke stijl, die de geschriften van de Rector kenmerkt, herkent men zijn critische geest, maar ook zijn waardering voor een rake en markante phrasering, die hij, naar zijn zeggen, niet in de laatste plaats aan zijn Rolducse leraar Madou te danken had.

Zijn natuurhistorische bijdragen brachten hem hem in contact met de hoofdredacteur van de Limburger Koerier, de heer Jac. van Term; bezoeken en tegenbezoeken werden afgelegd, tijdens welke de gedachte ontkiemde om een Limburgse bond van natuurliefhebbers te stichten. De leider was aangewezen. En wie kon het voorbereidend werk van de organisatie en propaganda beter worden toevertrouwd dan aan degene, die dagelijks de drukpers te zijner beschikking had? De „Dritte im Bunde” van het voorbereidings-comité was dr A. de Wever uit Nuth, waarvan toen reeds een faam op botanisch gebied uitging. De oprichting op 27 Nov. 1910 te Sittard werd door 18 personen beklonken, waarvan nog de heren Dr A. J. M. Garjeanne, Dr Ir W. C. Klein, Dr Ir P. Tesch en Prof. Ir A. M. Sprenger, in leven zijn.

Jammer genoeg heeft de politiek de vroegere vrienden Cremers en van Term als vurige antagonisten tegen elkaar in het harnas gejaagd. Het was in 1913 in de opzienbarende strijd, die om de candidatuur van de Tweede Kamerzetel in het district Sittard ontbrandde tussen de

oude afgevaardigde, de heer J. Beckers uit Ja-beek en de nieuwe candidaat, burgemeester A. Gijzels uit Sittard, Brabander van origine.

Deze laatste werd gepatroneerd door pastoor L. Röselaers van Hoensbroek, burgemeester H. Pyls van Schinnen en de rentmeester J. Mertens uit Amstenrade. De heer van Term koos in zijn blad partij voor de „Gijzelaars”; de tegenstanders met als meest slagvaardig en begaafd publicist de Rector van Raath-Bingelrade, welk rectoraat Cremers van begin 1913 af bekleedde, luchtten hun gemoederen in de door hen in 1914 opgerichte Nieuwe Sittardsche Courant, een jaar later omgedoopt in „het Zuiden”. Vooral de betogen hierin van de „Daemon meridianus”, — pseudoniem van de rijksarchivaris Flament en ten onrechte aan Rector Cremers toegeschreven, — over het verkwanselen van kerkelijke goederen, hoorden in die dagen tot de meest verslonden en besproken krantenartikelen. De toedracht van zaken in deze bewogen episode heeft de Rector gloedvol in een dagboek beschreven „met inkt, met bloed en met gal, maar óók met tranen”, zoals het voorwoord zegt. Dit dagboek zal eerlang in het Rijksarchief worden ondergebracht. Men zou echter de geschiedenis geweld aan doen door onvermeld te laten, dat de controverse tussen Cremers en van Term later is geluwd. Laatstgenoemde bracht dit op sympathieke wijze tot uiting in de brief, waarin hij Rector Cremers gelukwensde bij zijn 70ste verjaardag. „Man tegenover man”, aldus van Term, „zo leert men elkanders karakter het diepste kennen. En 't getuigt van een edele natuur, wanneer men — zoals Gij deedt Rector! — de handen weer verzoenend ineenslaat en geen wrok meer kent.”

In 1912 kreeg het Natuurhistorisch Genootschap van de stad Maastricht een gebouw in de Heksenhoek aangewezen ter huisvesting van haar collecties voor het op te richten museum. Verzameld, ja zelfs met grote kennis van zaken, was er in de voorafgaande eeuwen in Limburg genoeg. Maar wat met zoveel ijver was bijeengebracht, ging voor de eigen provincie, veelal ook voor de wetenschap verloren. Samenwerken met de overheid was, nu een intensievere ontginning de kans op belangrijke vondsten vergrootte, dringend noodzakelijk. Maar alle onbaatzuchtige hulp van de Genootschapsleden ten spijt, een museum zonder conservator was ten dode opgeschreven. Er komt in dezen in

1916 een voorstel van Burgemeester van Oppen. Teneinde een basis voor de bezoldiging van een conservator te vinden werd eraan gedacht om het ambt van stadsbibliothecaris-archivaris, dat op 1 Januari 1917 vacant kwam wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd van de heer J. Nuyts, te koppelen aan het conservatorschap. Eind December 1916 heeft een oproep plaats en... solliciteert ook een vroegere Rolducse collega dr. W. Goossens, die begin Januari 1917 met 12 tegen 10 stemmen voor Rector Cremers door de Maastrichtse Gemeenteraad werd gekozen. Deze geheel onverwachte beslissing deed het Genootschap op zijn grondvesten schudden. Alle toekomstplannen werden door dit ontgoochelend besluit omvergehaald. Aan het voortbestaan van het Museum was een eerste eis ontnomen. Het lag voor de hand, dat de teleurstelling verder doorwerkte en zo wilde de Rector zijn ontslag nemen als voorzitter. Maar dat dan met recht ook het eind van het Natuurhistorisch Genootschap genaderd zou zijn, zagen zijn vrienden maar al te goed in. Wat een waarde de Rector hechtte aan de brieven, die zijn vrienden hem spontaan ter bemoediging schreven, blijkt uit het feit, dat hij ze alle in zijn dagboek heeft ingelijfd. Dr De Wever beloofde zijn boekerij en herbarium te zullen schenken, mits de Rector aanbleef. Het allerwegen toegeroepen „esto vir” bleef niet onbeantwoord, de Rector bleef voorzitter. Maar de overige bestuursleden zaten ook niet stil, en bleven het conservatorschap beschouwen als een conditio sine qua non. Reeds op de 26ste van dezelfde fatale Januari-maand besloot het college van Burgemeester en Wethouders om voorstellen te doen aan de Raad, die het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap volledige genoegdoening zouden schenken; dit plan werd nog hetzelfde jaar verwezenlijkt, dank zij het ijveren van de wethouder van Onderwijs, mr H. Paulussen en het gemeenteraadslid apotheker Hardy. De Rector ging Raath-Bingelrade verlaten om het beheer van het Maastrichtse Museum op zich te nemen. In het directorium van het diocees prijkte hij sindsdien als „rustend”, doch in werkelijkheid verzette hij meer werk dan menig dienstdoend geestelijke. Tarda solet magnis rebus inesse fides, troostte hij zich met Ovidius.

Zijn kerkelijke loopbaan was nu officiëel beëindigd, doch buiten het ministerium sacrum

bleven er nog vele ongezochte gelegenheden waarin de Rector zijn priesterlijke hulp kon aanwenden: iets wat slechts aan weinigen bekend is geworden.

Promotie maken in de kerkelijke hiërarchie was altijd één van zijn allerminste zorgen geweest; ja, hij had er een hartgrondige afkeer van. Na zijn demissie uit het rectoraat Raath-Bingelrade bleef hij zijn gehele verdere leven de eenvoudige titel van Rector voeren. Maar omdat het „Rector Cremers” was, leek het wel een eretitel; als men de groeten overbracht van „de Rector” dan wist iedereen, wie daarmee bedoeld was.

Dat het creëren van de functie van conservator reeds 5 jaren na de oprichting van het museum verantwoord was is te danken geweest aan de toewijding van de museumcommissie. Deze „werkers van het eerste uur” waren Dr J. P. G. van der Meer, voorzitter, B. Swart, secretaris, en de leden Ir A. M. Sprenger, H. de Wever en Ir J. G. H. Schoth.

Men krijgt een goed idee van de grote activiteit van deze commissie, wanneer men constateert dat zich aan het eind van het eerste jaar reeds in de museuminventaris bevonden de collectie tropische vogels van H. de Wever; de vogelcollectie Nillesen; de herbaria van Dumoulin en Bosquet en als eerste steen voor de latere krijtcollectie de befaamde *Allopleuron Hoffmanni*, nog steeds het piëce de resistance van het Maastrichtse Museum. Waren de collecties nog steeds voor uitbreiding vatbaar, de museumtuin, die onder supervisie van de rijkstuinbouwconsulent ir. Sprenger, — de latere hoogleraar aan de Landbouwhogeschool te Wageningen, — was aangelegd, gaf reeds vrij spoedig een volledig overzicht van de Limburgse wilde flora en met ere mag worden vermeld, dat van dit succesvol begin een stimulerende invloed op het geheel uitging.

Men zou water naar de zee dragen, wanneer men een opsomming wilde geven, van hetgeen de Rector in zijn ambtsperiode (1917—1939) voor het museum verworven heeft. Alle aanwinsten immers die hij stuk voor stuk moeizaam en volhardend wist te bemachtigen of die hem terwille van zijn innemende persoonlijkheid werden afgestaan, staan nauwkeurig beschreven in de achtereenvolgende jaargangen van het Maandblad, een der creaties van de Rector, die hem strekken tot een gedenkteken, onvergankelijker dan metaal.